

Ruslands Landboforhold.

Fire Forelæsninger

af

N. C. Frederiksen.

II.

Det er altid hos Nationerne vanskeligt at adskille de Træk i Karakteren, der skyldes den oprindelige Raceejendommelighed, og det, der skyldes den senere historiske Udvikling. Saaledes ogsaa hos det russiske Folk. Det er den liden individuelle Selvstændighed, der især er det Karakteristiske hos denne Nation. Den individuelle Afhængighed udtaler sig fornemmelig atter i to Institutioner, Livegenskabet og den ejendommelige russiske Kommune. Men skyldes nu denne Udvikling og disse Institutioner den oprindelige Folkeejendommelighed eller senere historiske Begivenheder? Nogle mene, at det endogsaa er den asiatiske Karakter, der her gør sig gjældende. I Evropa har man Individualiteter, i Asien derimod kun Masser. Den polske Forfatter Duchenski, bekjendt for os gjennem Henri Martins Fremstilling, udvikler jo for os, hvorledes det storrussiske Folk egentlig er Asiater, Finner, Mongoler eller Tatarer, der have lært Russisk af de slaviske Kolonister; derfor tale de, i Modsetning til de lillerussiske, polske og andre europæiske Befolkninger, et ensartet Sprog uden nogen som helst Dialekt eller anden Nuance; deraf deres Smag for Despoti

og deres hele øvrige Udvikling. Atter Andre fremhæve derimod, hvorledes netop de slaviske Folks Karakter altid har røbet Smag for Samliv snarere end for Selvstændighed. De udmærke sig vel ikke som de latinske Nationer ved nogen særegen Sans for Ordningen af dette Samliv; tvært imod har det som oftest været forunderlige uordnede Samfund, disse slaviske Stæder og Kommuner. Men de staa dog med deres Tilbøjelighed til Samliv og Fællesskab lige saa vel eller endnu mere end de latinske Folk i Modsætning til Germano-Gothernes store personlige Udvikling og Selvstændighedsfølelse. Nyere Forskere have nu kunnet vise, at den ejendommelige storrussiske Kommune først er udviklet i senere historiske Tider. Men hvor levende minder dog ikke dette Fællesskab i Ejendom om andre lignende Institutioner hos andre slaviske Folk? De vil fornylig have læst i «Fædrelandets» Feuilleton Emile de Laveleys Skildring af Familiefællesskabet hos Sydslaverne paa den østrigske Militærgrænse og i andre tilstødende Lande; det er her noget mindre Forbindelser; men den Enkeltes liden Ret og den lige Fordeling af Ejendommen træder dog frem, som vi se det noget i det Større i den russiske Kommune. Hvad der nu skyldes de forskjellige Bestanddele, der have dannet det nuværende russiske Folk, hvad der skriver sig fra den ældre historiske Udvikling, fra Mongolernes Erobring eller fra den senere Forfatning, er vist nok næsten umuligt at afgjøre. Saa meget vanskeligere er det, som der jo i alle disse Forhold finder en høj Grad af Vexelvirkning Sted.

Livegenskabet kjendtes ikke i de ældre Tider. Vel havde man Slaver; men det var kun Husslaver, Krigsfangne og deres Afkom eller af anden særlig Oprindelse;

Folket selv var frit. I Steden for at være bundet til Her-
 rerne og til Jorden flyttede det tvært imod om, hvor det
 lystede. Allerede i de ældste Tider træffe vi endogsaa i
 en overordentlig Grad den samme vandrende Tilbøjelighed,
 som endnu karakteriserer den russiske Befolkning, som
 bringer Skarer af Arbejdere til at vandre fra den ene
 Ende af det uhyre Land til den anden, og som i Landets
 religiøse Forhold giver en saa stor Plads til Pilegrimmene,
 der gjennemvandre eller paa Floderne gjennemsejle uma-
 delige Strækninger for at forrette deres Andagt ved en
 eller anden Helgens Grav eller for at besøge et af anden
 Aarsag berømt Kloster, og hvem den russiske Bonde
 aldrig nægter et Stykke Brød eller en Drik af det tynde
 ugjærede Øl, det nationale Kwas. Det er især for at
 kolonisere, at det russiske Folk fra den ældste Tid af
 flytter. Hele den storrussiske Nations Oprindelse er jo
 fra en eller flere Kolonier fra det ublandede slaviske
 Folk mod Vesten, og selve den Styrke, hvormed det
 senere har betvunget de andre Nationer, der befolke de
 russiske Riger, hidrører vel netop fra den ejendommelige
 Kraft, der altid synes at være et Særkjende for Blandings-
 racerne. Som Moskva selv oprindelig var en Koloni, saa-
 ledes bliver det atter selv Moderstaden til mange andre
 Kolonier. Som et helt Net strække Kolonierne sig igjen-
 nem Landet lige fra det gamle Novgorod og Pskoff over
 til Ob i Sibirien. Især er det langs Floderne, at de
 slaviske Befolkninger tidlig udbrede sig. Her finde vi
 deres Landsbyer med den Form, som endnu selv i det
 Ydre er dem karakteristisk, lange Gader med det ene
 Træhus ved Siden af det andet, Gavlene vendte udad
 Gaden til; hvor Træhusene ikke selv lukke udadtil, er
 der aflukket paa anden Maade, og selv for Enden af

Gaden er der spærret ved Palisader. Dele af Landet blive tæt befolkede; men store Strækninger mellem Floderne forblive overladte til de oprindelige finske Befolkninger; og endnu træffe vi navnlig i det Nordlige russiske Befolkninger langs Floderne, medens Skovenes Indre kun benyttes af finske, til Dels endnu af Jagt levende, Stammer. Langt ned i Tiden fortsættes Kolonisationen paa denne Maade. Kosakkerne i Ukrajna, ved Don og til Dels ogsaa dem ved Ural ere store Exempler paa, hvorledes hele Folkefærd kunne danne sig af sig selv; det er en Ordning af forunderlige fri demokratiske Samfund, der senere forandres og paa andre Punkter fortsættes af Regeringen. Endnu er især Sydrusland Stedet for en stadig voxende Kolonisation; Kronen flytter sine Bønder, og Godsejerne deres Livegne saaledes, at der uafslædig danner sig ny Landsbyer. Landsbyen har vel overalt i Evropa, hvor de naturlige Forhold ikke vare af en særegen Art, været Hovedformen for Bebyggelsen, dels fordi Samlivet i den gav større Sikkerhed baade mod Mennesker og mod vilde Dyr, dels fordi det ogsaa ved forenede Kræfter var langt lettere at overvinde de økonomiske Vanskeligheder, der altid ere til Stede ved den første Bosættelse i øde Egne. Særlig har den imidlertid været en saadan Hovedform for de demokratiske Russers Samliv. Det er ikke, fordi Storrusserne i nogen fortrinlig Grad udmærke sig som Agerbrugere; tvært imod synes de russiske Landsbyer ikke at have drevet Agerbruget videre, end netop nødvendigt var for deres Underholds Skyld. Snarere kunde denne Ordning mulig sættes i Forbindelse med Befolkningens Smag for demokratiske Associationer. I Almindelighed have Russerne ikke engang, som de andre Nationer, Handel og Haandværk

samlede i Stæderne. Disse ere oftest kun Markedspladser, hvortil Befolkningen til visse hyppigere eller sjældnere gjenkommende Tider vandrer for at sælge sine Frembringelser eller købe, hvad den behøver. Selv Haandværkerne bo næsten altid i Landsbyerne; den Smule Industri, der findes, og navnlig den, der uden kunstig Pleje synes at trives i Rusland, drives i Almindelighed paa den Maade, at hele Landsbyen, i alt Fald ved Siden af det nødtørftigste Agerbrug, beskjæftiger sig med at frembringe enkelte Haandværksgjenstande, som den saa for fælles Regning sælger paa Markederne eller paa Vandringer omkring i Landet; den korte Tid af Aaret, som det i den største Del af Landet er muligt at arbejde i paa Markerne, den lange Tid, hvor derimod Vejrliget gjør det naturligt fortrinsvis at søge Indearbejde, bidrager end yderligere til denne ejendommelige Ordning af Industrien i Rusland. Men karakteristisk er det, hvorledes helt igjennem Landsbyen danner Enheden. Den er den største sociale Forbindelse, den nationale russiske Aand har været i Stand til at skabe — selv Tsarens Magt er en Efterligning af den patriarkalske Myndighed i Kommunerne og er jo tillige indført uden fra ved de indkaldte Nordboer, efter at de russiske Befolkninger selv havde maattet opgive at skabe sig en Regering. Den russiske Kommune, Mir, som den kaldes, er tillige Enheden nedadtil, i det det er den og ikke de enkelte Individier eller Familier, der besidder Jorden i Fællesskab. Da vore Landsbyer havde deres Jorder i Fællesskab, havde Hver dog i det Mindste sin bestemte Andel i Bymarken; i det egentlige Rusland fordeles Lodderne derimod i lige Forhold til Familierne eller Personerne, blot fordi de existere; det er virkelig Kommunisme med Hensyn til Ejendomsretten

over Jorden. Det er vist nok rigtigt, at denne ejendommelige Ordning til Dels kommer af, at man i Rusland har kunnet blive ved at kolonisere. I det vestlige Europa og selv hos Lillerusserne hørte man tidlig op med den gamle ubegrænsede Dannelse af ny Byer fra Adelbyen, eller med hvad Navn man nu benævnedes Stambyen, og den krigerske Middelalder bragte naturlig de private Rettigheder over Jorderne til en i flere Henseender jo endogsaa meget ensidig Udvikling. Anderledes i Storrusland, hvor der var ubegrænset Rigdom paa Jord, og hvor kun Jægerfolk og Nomader omgave Kolonisterne, hvor saaledes de, der ønskede mere Jord, stedse kunde tilfredsstille deres Ønsker uden at danne ny Landsbyer. Hvilken Indflydelse nu end disse naturlige Forhold have havt, kan det dog vist nok ikke være Andet, end at denne kommunistiske Udvikling, der staar i Modsætning til de gamle Sæder i det lillerussiske Moderland, tillige staar i nær Forbindelse med andre Momenter, der ikke have begunstiget Individualitetens Udvikling i den storrussiske Nation.

Det er ikke, som man undertiden har antaget, Mongolernes Herredømme, der har tilintetgjort den gamle russiske personlige Frihed. Det Aag, de i 225 Aar lagde paa Nationen, har selvfølgelig ikke været uden Indflydelse paa Tænkemaaden hos de Styrende. Men direkte synes det snarere at have formindsket disses Myndighed over Folket. Det er væsentlig først, efter at Mongolernes Herredømme er afkastet, og Fyrstemagten dels derved, dels ogsaa ved at blive samlet i en enkelt Selvherskers Haand, er bleven kraftigere, at Grundlaget lægges til det senere russiske Livegenskab. Den samme Sammenblanding mellem offentlige og private

Rettigheder, som hele den evropæiske Middelalder er saa fuld af, og som vi selv i Danmark endnu have Exempler paa over hundrede Aar senere, da vi se Selvejerbønder næsten af sig selv og umærkelig af adelige Øvrigheder blive forvandlede til stavnsbundne Fæstere, den se vi under ganske særegne Former i Rusland. Det er vel ikke nogen stærkt udviklet Kaste af adelige Slægter, vi her finde; det er derimod Tsarens Tjenere eller Embedsmænd, som man giver Rettigheder og navnlig da Ret til at oppebære Tsarens Skatter og til at udøve hans Myndighed i flere eller færre af Landsbyerne. Vel havde enkelte af de Adelige, navnlig i det Vestlige, Landsbyer, der vare befolkede med deres egne Trælle; men væsentlig synes Folkets Afhængighed at skrive sig fra denne Tsarens Bortgiven af Rettigheder over de fri Landsbyer. Tsaren havde ogsaa selv allerede tidligere Landsbyer befolkede med egne Trælle; men nu forvandler ogsaa han, navnlig Ivan den Fjerde, den Skrækkelige, en stor Mængde Landsbyer, ja endogsaa Stæder, der kun hørte under Kronen, til saadan privat Ejendom. Navnlig er det nu et Edikt af den kraftige Boris Godunow den hellige Juriews eller Sankt Jørgens Dag 1592 og flere lignende Edikter i de følgende Aar, fra hvilke man regner den russiske Folkefriheds Tab. Han forbyder saa vel Adelen som Kronens Bønder uden Pas fra Herren eller Øvrigheden at forlade deres Landsbyer. Han maatte støtte sig paa den mindre Adel, og netop nu var det vigtigt for denne at holde Bønderne paa Godserne, da Erobringen af Kasan og Astrahan og nu endogsaa af Sibirien gav rig Lejlighed til Flytning. Julius Faucher i Berlin mener, at han maaske ogsaa har faaet Ideen til denne Foranstaltning fra Engländerne, med hvem Russerne over det hvide Hav vare

komne i Handelsforbindelse, til hvem Tsaren ogsaa havde sendt Gesandter, og hvor strænge Love mod Omstrejfer hørte til Dagens Orden og nu endogsaa i en vis Henseende yderligere udvikledes i Anledning af det tvungne Fattigvæsens Ordning. Ogsaa andre Lande, med hvilke Rusland da var kommet i Forbindelse, saaledes vort eget Fædreland, kan have afgivet Exempel. Lejlighed til at anvende disse Exempler havde Boris Godunow, da en Hungersnød, som tilmed ledsagedes af en Tyfus-epidemi, førte Sværme af Betlere ud over Landet. Vist er det, at Bønderne nu blive en Ejendoms-gjenstand, der tilhører Tsaren og hans Tjenesteadel. Forgjæves protesterede ved Bondeopstande eller ved at flygte til de fri, under Navn af Kosakker bekjendte, Kriger- og Røverfolk. Værst synes Tilstanden at være bleven, efter at Peter den Store havde forandret Tjenesteadelens Godser til arvelige Besiddelser, og da hans Ordning af Udskrivning — omtrent lige som Frederik den Fjerde med Stavnsbaandet hos os — blev et nyt Middel til at regulere Bøndernes Forhold og ofte tillige en ny Anledning til at undertrykke dem. Selve den større Udvikling maatte i flere Henseender efterhaanden af sig selv gjøre Tilstanden værre, i det den ofte tilintetgjorde de gamle patriarkalske Tilstande, og i det den gav Bøndernes Arbejde mere Værdi for Herrerne.

Over Tredjedelen af Befolkningen var nu afhængige Kronbønder, den anden Tredjedel Adelens Livegne. Dog vare enkelte Klasser af Bønder vedvarende fri. Der fandtes saaledes paa forskjellige Steder i Landet et ikke ringe Antal af de saakaldte Panserbønder eller af de saakaldte Odnodworzer eller Engaardsfolk, dels Folk, som synes at have bevaret deres Frihed til Gjengjæld for en særlig Forpligtelse til Krigstjeneste paa Grænsen, dels,

som det synes, Folk af finsk Oprindelse, der ikke saaledes som Russerne have boet sammen i Landsbyer, og som derved have bevaret deres Uafhængighed. Peter den Store havde ganske vist inddraget et større Antal af dem under Krongodserne. I de vestlige Provinser findes der dernæst en talrig Klasse af den lavere polske Adel, den saakaldte Schlachta, der lever som Bønder, og som i den nyere Tid er berøvet sit Adelskab, hvor dette ikke paa en særlig Maade kan bevises. Saa er der fremdeles Kosakkerne i Ukrajna af lillerussisk Herkomst, som Katharina den Anden til Dels flyttede til Kuban, men som hun dog, for saa vidt de bleve tilbage, lod beholde deres gamle Frihed. Fri, om end paa en ejendommelig Maade, vare ogsaa de andre Kosakhorder, ligeledes Tatarerne samt forskjellige andre Nationer, og endelig ligeledes Befolkningen i Sibirien, hvor Livegenskabet aldrig er blevet indført.

Allerede i Slutningen af forrige Aarhundrede havde Kejser Paul bestemt, at Bønderne kun skulde arbejde 3 Dage om Ugen for Herrerne. Under Nikolaus havde Komiteer havt Spørgsmaalet om Livegenskabet for. Som det vigtigste Resultat nævnes en Bestemmelse i 1842 om, at de Godsejere, der ønskede det, maatte forvandle deres Livegne til fri Forpagtere. Ogsaa forbødes det at sælge de Livegne uden Jorden. Men hverken disse eller andre Bestemmelser synes dog at have havt væsentlig Betydning. I enkelte Dele af Riget var Livegenskabet ganske vist blevet hævet. I Besarabien, der kom under russisk Herredømme i 1812, vare Bønderne kun bundne til Jorden, glebæ ascripti; de kunde ikke sælges uden denne og havde ogsaa i andre Henseender større Rettigheder end de russiske Livegne. I 1834 havde man givet

dem en begrænset Frihed til at forlade Godserne, men finder det dog vedblivende nødvendigt ved flere senere Reglementer at ordne deres Forhold. I Lifland, Kurland og Estland, hvis Forhold vi senere skulle komme tilbage til, havde Adelen selv hævet Livegenskabet imellem 1816 og 1820. I Polen, hvor Livegenskabet for øvrigt aldrig har kunnet sættes ved Siden af den russiske Trældom, var det hævet ved den napoleontiske Lovgivning ved Aarhundredets Begyndelse. I de polske russiske Provinser har vel ogsaa Tilstanden i ældre Tid været meget forskjellig fra Tilstanden i Storrusland. Saaledes havde man, som alt berørt, her ikke det egentlige russiske Fællesskab i Ejendom. Senere var imidlertid den russiske almindelige Lovgivning mere og mere bleven gjort gjældende. Medens Nikolaus i det egentlige Rusland vedblev strængt at hævde Herrerne's Rettigheder, havde han i de vestlige Provinser som ogsaa i det egentlige Kongerige Polen fuldstændig skiftet Politik til Bøndernes Fordel. Ved de saakaldte «Inventarier» af 1846 blev det bestemt, hvor mange Dage de forskjellige Klasser af Bønder skulde gjøre Hoveri til Godsejerne, ligesom ogsaa en Del andre Bestemmelser toges til Bøndernes Fordel. Som det i det egentlige Polen blev forbudt Godsejerne at inddrage Bondejord, saaledes blev det ogsaa i de vestlige russiske Provinser slaaet fast, hvilke Jorder Bønderne skulde have Brugsret til. Det var politiske Hensyn, som her gjorde sig gjældende; man vilde skille Bønderne fra de polske Godsejere. Nogle Steder synes der at være gjort Godsejerne stor Uret; andre Steder synes disse Bestemmelser slet ikke at være blevene overholdte. I Litaven gjennemførte man først en halv Snes Aar senere tilsvarende Forholdsregler.

At Krongodset indtager en saa uhyre Plads, som det gjør i Rusland, kommer af den asiatiske Grundsætning om Statens Ejendom over Alt. I det øvrige Evropa ender Middelalderen med skarpt at udvikle den private Ejendomsret. I Rusland ere alle Landsbyer, der ikke særlig ere givne til Adelen, ikke blot skattepligtige til Kronen, men Kronens Ejendom. En særlig Stilling indtages af nogle Millioner Apanagebønder, der leve paa, hvad der særlig betragtes som Kejserens og det kejserlige Huses Godser; deres Tilstand har i flere Henseender været en Mellemting mellem Adelen's Livegne og de egentlige Kronbønder. Disse, en Befolkning af en Snes Millioner, i Tal omtrent lige med de Livegne, have vel ikke som disse været Gjenstand for Kjøb og Salg og have ganske vist i Regelen heller ikke just været udsugede som en Del af disse; men heller ikke Kronbønderne have dog havt Tilladelse til uden videre at gaa, hvorhen de vilde, og ogsaa i Styrelsen af Kronens Landsbyer har der været fuldt op af den største Vilkaarlighed; dertil har Udskrivningen af Rekrutter, Optrædningen af Afgifter og ny Omdeling af Jord givet rig Lejlighed. I en vis Henseende synes det at have været til Bøndernes Fordel, at denne uhyre Befolkning styredes af et saa ringe Antal Embedsmænd, at de næppe kunde besørge Andet end Afgifternes Opkrævelse. Dette har vistnok bidraget væsentlig til, at Kommunerne paa Krongodserne have opnaaet en større Selvstændighed end paa Adelen's Ejendomme. Den kommunale Forbindelse og Selvstyrelse er nu paa den ene Side ganske vist et Gode. Det har vist sig i Rusland, som hos Englænderne i Indien og andre Steder, at den, hvor man har med en lavtstaaende Bondebefolkning at gjøre, paa en Gang er det bedste Middel for Staten saa

vel som for private Godsejere til at faa deres Afgifter ind og tillige bedst er i Stand til dog at holde Befolkningen nogenlunde oppe. Men denne kommunale Forbindelse er paa den anden Side ofte en ny Lejlighed til Udøvelse af Vilkaarlighed, og naar man nærmere betragter Beretningerne om Mislighederne paa de russiske Krongodser, finder man, at disse lige saa meget skyldes Kommunernes egne Forstandere og andre indflydelsesrige Medlemmer, som Embedsmændene. Allerede under Nikolaus, for omtrent en Menneskealder siden, søgte Grev Kisselev at afhjælpe de værste Misbrug. Foruden at man dog gjorde Forsøg paa at standse Bøndernes hensynsløse Ødelæggelse af Kronens Skove, søgte man at forbedre Befolkningens Tilstand ved en bedre Fordeling af Afgifterne, ved at søge det Hoveri, som undtagelsesvis ogsaa benyttedes paa Krongodserne, forvandlet til Obrok eller Afgift samt endelig ved en delvis Forandring af den kommunale Forbindelse, som dog bevarede og yderligere udvikledes i Retning af Selvstyrelse.

Det er paa Adelen's Godser, at vi finde det egentlige Livegenskab eller det virkelige Slaveri, i hvilket indtil den nyeste Tid Rusland har staaet som et barbarisk Land i Linje med de muhamedanske Stater eller med Slavestatterne i Nordamerika. Hovedmængden af Livegne vare Bønder, der dels svarede Obrok, som navnlig overalt i det Nordlige var den udelukkende Afgiftsform, dels ydede Hoveri, som det var det Almindelige paa den sorte frugtbare Jord og i de vestlige Provinser. Hvad enten den ene eller den anden Afgiftsform benyttedes, levede Adelen i Virkeligheden kun af disse Afgifter, som den indkrævede selv eller ved Andre. Et ikke ringe Tal Livegne levede atter som Husslaver, tjenende i de Adeliges Huse,

og atter Andre havde faaet deres Herres Tilladelse til at drive Handel eller Haandværk i Byerne mod at betale et vist aarligt Beløb i Obrok. Tilstanden har nu været meget forskjellig. Navnlig have mange af de meget store Godsejere behandlet deres Livegne saa godt, at disse undertiden endogsaa slet ikke have beklaget deres Afhængighed. Men anderledes det store Antal af Adelige, som kun have besiddet faa Livegne, og som dog ofte udelukkende have levet af disse, som de da, hvad enten de levede i Landsbyer eller søgte Fortjeneste i Byerne, paa enhver Maade søgte at udpine. Og foruden den lille Adel skal ogsaa de raa og slyngelagtige Forvaltere, som altfor ofte styrede for de større Godsejere, der næsten aldrig opholdt sig paa deres Besiddelser, i høj Grad have været Bøndernes Svøber. Hvor Ejendommene vare bortforpantede — som før nævnt sjælden til Agerbrugere, men derimod oftere til Spekulanter fra Byerne — var Forholdet som oftest ikke bedre. Den Ret, Godsejerne i en Del af Landet havde til at producere eller sælge Brændevin, benyttedes ofte paa den værste Maade til Bondebefolkningens Fordærvelse. I flere Henseender synes hele Udviklingen snarere at gjøre Forholdet værre. Dette gjælder saaledes blandt Andet den større Industris Indførelse og Fremskridt i Rusland. Allerede Alexander den Første havde søgt at skabe en saadan, og den senere Finansminister, Friherre Cancrin, anvendte systematisk et voldsomt Beskyttelsessystem for kunstig at indføre den. Det var nu dels Kronens Bønder, men dog især de Adeliges Livegne, som bleve sendte hen at arbejde i de Fabrikker, der bleve anlagte. Selv i de store Stæder skaffedes der paa denne Maade Arbejdere, og det berettes saaledes af Friherre von Haxthausen — en preussisk Rejsende, som

allerede i Fyrreerne gjennemrejste Riget, og fra hvem vi have nogle af vore bedste Oplysninger om Rigets Tilstand —, hvorledes de tjenende Livegne, der før paa middelalderlig Vis, undertiden endogsaa i Tusendvis havde opfyldt enkelte store Adeliges Boliger i Moskva, nu pludselig af deres Herrer vare blevne forvandlede til Arbejdere i Fabrikker. Herved blev der ikke blot paalagt en Del af de Livegne nyt Arbejde; men den kunstige Bortdragen af mange Kræfter til Industrien skabte tillige ofte stor Trang til Arbejdskraft i Agerbruget og forøgede derved Anvendelsen af dem, der vare blevne tilbage paa Landet. Forbudet mod at tage mere end 3 Dage om Ugen af Bønderne synes lige saa lidt som den senere Tids Forbud mod at sælge Bønderne uden Jord at have havt stor Betydning; det kunde paa mange Maader omgaaes, og det var tidligere heller ikke forbudt at flytte Folk fra Bøndernes Klasse over til de endnu mere afhængige Husslavers Stand. Godsejerne havde paa mange Maader i det Hele den største Myndighed over de Livegne. De skulde have hans Tilladelse til at indgaa Ægteskab. Det var ham, der udskrev til den 15 eller 20 Aars Soldatertjeneste. Han kunde, naar han vilde, sende den Livegne til Sibirien, og naar hverken han eller Kommunerne paa Krongodserne, som havde den samme Ret over for de Medlemmer af Kommunen, som ikke opførte sig godt, ret ofte benyttede sig af denne Straffe- maade, saa kom dette kun af, at det var noget dyrt at sende Folk til Sibirien, og at det heller ikke var videre fordelagtigt for Godsejeren selv, som derved mistede noget af sin Arbejdskraft. Han var i det Hele sine Bønders Øvrighed, og selv Klager, de havde at forebringe, skulde gaa igjennem ham. Naar man undertiden

har sagt, at Godsejerne som oftest vare bedre mod deres Bønder end Embedsmændene mod Bønderne paa Krongodserne, fordi de Førstes egen Interesse bragte dem til at se paa, at deres Bønder dog ikke bleve altfor stærkt udsugede, saa er dette, for saa vidt det har været rigtigt, kun et Vidnesbyrd om Tilstandens Slethed paa Krongodserne, ikke et Vidnesbyrd om dens Godhed paa de Adeliges Godser. Ganske vist vare Herrerne til Gjengjæld for alle deres Rettigheder forpligtede til at give de Livegne deres Underhold. Men naar disse for saa vidt virkelig befinde sig bedre end det lavest staaende Proletariat i andre Lande, som de maaske nok sjældnere lide Nød i strengeste Forstand, kommer dette dog vist nok især af den kommunale Ordning, som ogsaa er bevaret paa Adelsens Godser. Den bidrager lige saa vel som Livegenskabet til at gjøre Befolkningen sorgløs og ligegyldig — Enhver faar alene ved sin Existens Ret til at benytte sin Del af Kommunens Agerjord, Græsgange, Skove, Jagt og Fiskeri —, men den frembyder tillige Fordelene ved en organiseret Understøttelse. Overalt i Evropa, fra den tidligere Middelalder i Frankrig indtil Fæstevæsenets Udvikling hos os, fra det sextende Aarhundrede af, har det været karakteristisk, hvorledes til den største personlige Afhængighed svarer fast Besiddelse af Jorden for de Afhængige. Denne er vel især fremkommen derved, at Herrerne have holdt paa deres Undergivne, men den er til Gjengjæld bleven en Modvægt mod disses i øvrigt retløse Stilling; et patriarkalsk Forhold har udviklet sig, er gaaet over i Sæderne og ogsaa ofte i Lovgivningerne. Saaledes er det ogsaa i høj Grad karakteristisk, hvorledes der i Rusland har udviklet sig den Anskuelse, at de retløse Bønder skulde have Ret til Jorden. Bønderne skulde

tilhøre Adelen, men Jorden atter endogsaa være Bondekommunernes Ejendom. Slige Sætninger have vistnok ikke kunnet hævdes; men allerede det er ejendommeligt, at de have kunnet gjøre sig gjældende endogsaa med en saadan Styrke, at selv Regeringen har maattet tage Hensyn til dem. Det var da vist nok dette Kommunernes Forhold over for samtlige deres Medlemmer og over for Godsejernes Jord, som — paa den ene Side selv en Hindring for den fri individuelle Udvikling — paa den anden Side tillige bidrager væsentlig til i Praxis at mildne Trældommen. Den i Storrusland udviklede Kommune er selv et Udtryk for den samme ejendommelige russiske Aand, som har skabt Trældommen; men denne særegne russiske Karakter og Tænkemaade maa man atter tage i Betragtning som i flere Henseender givende Slaveriet en mildere Karakter. Den træder f. Ex. i høj Grad frem, naar vi sammenligne den russiske Trældom med det amerikanske Neger-slaveri. Der er i flere Henseender Lighed i Retsstilling og Lighed i Virkninger. Begge Steder bidrager Afhængigheden til at fordærve Samfundet, i det den paa en Gang nedværdiger de Undergivne og tillige brutaliserer Herrerne. Men naar man betragter den virkelige Tilstand, kan det ikke nægtes, at der dog tillige er den største Forskjel. Man kan med Rette pege paa den store økonomiske og individuelle Udvikling, som navnlig i de nordamerikanske Fristater paa en Gang har gjort Slaveriet strængere og tillige mere føleligt. Saa er der ogsaa Raceforskjellen mellem Negrene og deres Herrer. Man kan paa den anden Side pege paa det russiske Folks usædvanlig stærke nationale og religiøse Enhedsfølelse. At det kun var den russiske Adel, der maatte besidde Livegne, som det kun var den, der maatte eje Godserne,

har vel saa meget mindre været af Betydning, som denne Adel ikke væsentlig er nogen historisk udviklet Adel, men først og fremmest bestaar af hele den talrige og som bekjendt til Dels fordærvede Embedsstand. Man kan med mere Føje tale om den hele historisk udviklede Skik og Brug. Men fremfor Alt er det dog vist nok denne det russiske Folks uudviklede Barnlighedens Aand, der her har gjort sig gjældende, paa den ene Side Almuens saa utrolig sorgløse Sind, der mindre føler og tillige mere berettiger Tvangen, paa den anden Side Herrernes lave Fordringer og naturlige Godmodighed. Livegenskabet i Rusland har været en af de stærkeste Hindringer for al personlig Udvikling, det har været det baade nedad og op efter. Men det har atter selv helt igjennem baade i den ene og i den anden Retning været et af de stærkeste Udtryk for denne forunderlige russiske Aand — paa den ene Side Barnligheden og Oprindeligheden, paa den anden Side Raaheden og Vilkaarligheden — denne Aand, der præger Alt i hint uhyre Grænseland mellem Evropa og Asien lige fra Bondekommunen til Tsarens Eneherskermagt.

Endnu under Krigen paa Krim og ved Nikolaus' Død bestaar Livegenskabet.
